

CO TO JEST CHARAKTERYSTYKA?

Na tę dłuższą formę wypowiedzi pisemnej składa się **przedstawienie** – opisanie – zarówno **cech zewnętrznych** (wyglądu, sposobu poruszania się, mówienia, ubierania się, jej usposobienia, charakteru, umysłowości, uczuciowości), jak i **wewnętrznych postaci, środowiska** lub **samego siebie**, porównywanie cech dwóch bohaterów, a także **umiejętność interpretowania zachowań i reakcji danej osoby** oraz **wyciąganie na jej temat wniosków i ocenianie jej postawy**.

Zanim zaczniemy pisać charakterystykę, powinniśmy zebrać jak najwięcej informacji o bohaterze. Jeżeli jest to bohater literacki, czytamy dokładnie książkę i:

- wynotowujemy opinie innych bohaterów o naszej postaci,
- zaznaczamy komentarze narratora temat bohatera,
- śledzimy zachowanie postaci i wyciągamy wnioski dotyczące cech usposobienia, charakteru itd.,
- przyglądamy się fragmentom, zawierającym bezpośrednie opisy charakteryzowanej przez nas osoby.

I. TYPY CHARAKTERYSTYK

RODZAJE CHARAKTERYSTYKI ZE WZGLĘDU NA OBIEKT

1. Charakterystyka indywidualna

- **charakterystyka postaci rzeczywistej** – dotyczy jakiejś osoby, którą znasz: przyjaciela, znajomego, kolegi z klasy albo kogoś, o kim masz sporo informacji lub znanej osoby żyjącej współcześnie, np. gwiazdy filmu, piosenkarza,
- **charakterystyka bohatera literackiego** – dotyczy postaci fikcyjnej; szczególnie nadają się do tego rodzaju charakterystyki główni bohaterowie utworów, np. Ania z Zielonego Wzgórza, Jacek Soplica, Józef Skawiński lub dotyczy bohatera fantastycznego, np. czarodzieja z baśni, rusałki, wodnika albo bohatera historycznego, którego autor umieścił w swym utworze,
- **autocharakterystyka** – przedmiotem opisu jesteś ty sam; ma na celu analizowanie i ocenianie samego siebie.

2. Charakterystyka porównawcza

- najczęściej **zestawiasz ze sobą dwa skrajnie kontrastujące charaktery**, aby wydobyć ich podobieństwa i różnice, np. Cześnika Raptusiewicza i Rejenta Milczka, Alinę i Balladynę, Pawła i Gawła,
- możesz też **porównywać postaci rzeczywiste**, np. dwójkę swoich przyjaciół,
- możesz **porównywać ze sobą dwie grupy osób**, np. uczniów klerykowskiego gimnazjum z uczniami twojej szkoły.

3. Charakterystyka zbiorowości

jest opisem **jakiejś grupy społecznej, zawodowej** – rzeczywistej lub przedstawionej

- w dziele literackim, np.:
 - charakterystyka szlachty w *Panu Tadeuszu*,
 - obraz środowiska rycerskiego w *Krzyżakach*,
 - opis młodzieży w klerykowskim gimnazjum w *Szyfowych pracach*,
- w rzeczywistości:
 - charakterystyka paczki klasowej,
 - opis grupy kibiców piłki nożnej,
 - koła myśliwskiego w twojej miejscowości.

W zależności od sposobu, w jaki przedstawia się daną postać, istnieją następujące odmiany charakterystyki:

■ Charakterystyka bezpośrednia

- polega na nazywaniu i określaniu cech bohatera wprost, opisywaniu go w sposób bezpośredni, jak w ramce poniżej.

Dziewczynka lat około jedenastu, ubrana w bardzo krótką, wąską i brzydką sukienkę z szarozółtej wełny. Na głowie miała wyblakły brunatny kapelusz marynarski, spod którego opadały na ramiona dwa bardzo grube, czerwone jak ogień warokocze. Twarzyczka jej była drobna, blada, chuda i bardzo piegowata, usta miała szerokie, oczy duże, zmieniające barwę, to zielone, to znowu szare.

Tyle zauważyłby przeciętny obserwator. Bardziej bystry spostrzegłby, że podbródek dziewczynki był spiczasty i wystający, że wielkie oczy pełne były życia i inteligencji, usta wymowne i pełne słodyczy, czoło zaś szerokie i rozumne.

L. M. Montgomery, *Ania z Zielonego Wzgórza*, Wydawnictwo Literackie

■ Charakterystyka pośrednia

- polega na przedstawianiu bohatera w różnych sytuacjach, na podstawie których czytelnik może wnioskować o cechach bohatera po jego zachowaniu, jak w ramce poniżej.

Tego dnia pan Majewski wyrwał Gumowicza do arytmetyki i podyktował mu dużą liczbę. Ten drzał na całym ciele. Kilkakrotnie upuścił kredeę, widocznie trudno mu było zebrać myśli, gdyż pisał zupełnie inne cyfry. Po klasie przelatywał śmiech tłumiony.

Pan Majewski jeszcze dwa razy powtórzył długą liczbę, a gdy Gumowicz znowu napisał co innego, kazał mu iść na miejsce.

– Ty Gumowicz, akurat tyle umiesz z arytmetyki, co pachciarska kobyła – rzu-
cił mu na pożegnanie. [...] Malcy wszczęli okropny krzyk radości. [...] Gumowicz
usiadł na miejscu i po swoim zwiesił głowę.

Zapytał Marcinka nieśmiałym, cichym szeptem:

– Co mi postawił?

Borowicz szepnął z okrucieństwem:

– Pałę!

Mały Gumowicz skurczył się dziwnie i tak został bez ruchu, zapatrzony w kajet.

Marcinek przyglądał mu się i pokazywał go sąsiadom. Po chwili na długiej czar-
nej rżesie ukazała się łąa, samotna łąa, symbol bezdennej rozpacz. Borowicz prze-
stał się śmiać i ze zmarszczonym czołem wciąż patrzył na tę łąę błyszczącą. Pochłó-
nęła ona jego uwagę, pamięć i całą duszę. Pierwsze w życiu współczucie drgnęło
w jego piersi.

S. Żeromski, *Szyzyfowe prace*, Wydawnictwo IBIS, Poznań 2017

Komentarz:

Na podstawie zachowania się Marcina czytelnik może wywnioskować, że jest
chłopcem wrażliwym i zdał sobie sprawę z odczuć Gumowicza. Ogarnęły go
współczucie i litość dla kolegi.

■ Charakterystyka statyczna

– opisywanie postaci, której osobowość nie zmienia się podczas trwania akcji
utworu literackiego, np. Antygony i Kreona.

■ Charakterystyka dynamiczna

– prezentacja bohatera, który przechodzi przemianę wewnętrzną; takimi
osobami będą np. Jacek Soplica, Ebenezer Scrooge, Marek Winicjusz.

■ Charakterystyka częściowa

– jest fragmentaryczna, jej autor skupia się na wybranych cechach bohatera, np.
Sherlock Holmes zostaje przedstawiony przede wszystkim jako detektyw.

■ Charakterystyka pełna

– ujmuje niemal wszystkie cechy zewnętrzne i wewnętrzne postaci, np. w miarę
wszechstronnie została opisana Ania Shirley.

**Wymień po dwóch bohaterów literackich, których narratorzy
scharakteryzowali w sposób:**

pełny

częściowy

statyczny

dynamiczny

Uzupełnij zdania, wykorzystując wyrazy z poniższej ramki.

A. Ebenezer Scrooge przed przemianą wewnętrzną był:,
zaś po przemianie stał się

B. Jacek Soplica przed przemianą wewnętrzną był,
a po przemianie stał się

skąpy, zawadiaką, chytry, hulaką, chciwy, pyszny, bezduszny, hojny, miłosierny,
dobry, życzliwy, skromny, cichy, anonimowy, politykiem

Na podstawie podanych fragmentów określ rodzaje charakterystyki, a następnie wpisz je w wykropkowane miejsca.

bezpośrednia, pośrednia, zbiorowa, autocharakterystyka

A.

– Koń! Koń! – wybucha Pestka. Uła robi się biała jak papier.

Ogrodnicy wózek nie stoi już przed sklepikiem. Toczy się w dół za oszalałym ze strachu koniem, który sady przed siebie w potężnych susach galopu. Przebudzone dziecko leży na siedzeniu, trzymając się obu rękami krawędzi desek.

Pestka, Uła trzech chłopcy, traktorzysta i jego towarzysz patrzą na to jak skamieniali; Zenek, który stał za Marianem i Julkiem, roztrąca gwałtownie chłopców – Julek przewraca się, Marian leci bezwładnie parę kroków w stronę rowu – i przeciąwszy szosę na ukos, puszcza się w pogoń za mijającym go wozem. Mechanik hamuje, zeskakuje z traktora, ze sklepiku wywołana krzykiem wybiega matka chłopca.

– O Jezu! – krzyczy nieprzytomnie. – O mój Jezu!

Tuż za nią ukazuje się w progu sprzedawca.

– Dziecko! – krzyczy kobieta biegnąc w dół. – Ludzie, ratujcie! Ludzie, ratujcie!

Tymczasem Zenek biegnie dalej potężnymi, długimi susami jak szybkobiegacz. Rzuca się naprzód, chwytając ręką za kłonicę, biegnie chwilę przy kole, po czym gwałtownym ruchem odbija się od ziemi i wskakuje na wóz. Dalsze ruchy są błyskawiczne: chwytając dziecko, przerzuca je naprzód, przeskakuje siedzenie i schyla się po lejce. Już ma je w ręku, skraca je, ciągnie ku sobie, hamując konia.

– Zenek! – wykrzykuje cichym, zdławionym szeptem Julek.

Pestce i Marianowi także brakuje słów. W oczach mają jeszcze przeżyty dopiero co strach i zdumienie. Ten Zenek!...

I. Jurgielewiczowa, *Ten obcy*, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 2016

Rodzaj charakterystyki:

B.

Stary był suchy i chudy, na karku miał głębokie bruzdy. Brunatne plamy po niezłomnym raku skóry, występującym wskutek odbłasku słońca na morzach tropikalnych, widniały na jego policzkach. Plamy te biegły po obu stronach twarzy, a ręce miał porwane głębokimi szramami od wyciągania linką ciężkich ryb. Ale żadna z tych szram nie była świeża. Były one tak stare jak erozje na bezrybnej pustyni. Wszystko w nim było stare prócz oczu, które miały tę samą barwę co morze i były wesole i niezłomne.

E. Hemingway, *Stary człowiek i morze*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2015

Rodzaj charakterystyki:

C.

Tymczasem armia niemiecka, zstępując z wolna z wyniosłej równiny, minęła Grunwald, minęła Tannenberg i zatrzymała się w zupełnym bojowym szyku w połowie pola. Z dołu, z polskiego obozu, widać było doskonale groźną ławę olbrzymich, zakutych w żelazne zbroje koni i rycerzy. Bystrzejsze oczy odróżniały nawet dokładnie, o ile wiatr targający chorągwie na to pozwalał, rozmaite znaki na nich wyszyte, jako: krzyże, orły, gryfy, miecze, hełmy, baranki, głowy zubrów i niedźwiedzi. Stary Maćko i Zbyszko, którzy wojując poprzednio z Krzyżakami, znali ich wojska i herby, pokazywali swoim Sieradzanom dwie chorągwie mistrza, w których służył sam kwiat i dobór rycerstwa, i walną chorągiew całego Zakonu, której przewodził Fryderyk von Wallenrod, i potężną świętego Jerzego, z krzyżem czerwonym w polu białym, i wiele innych zakonnych.

H. Sienkiewicz, *Krzyżacy*, Wydawnictwo IBIS, Poznań 2017

Rodzaj charakterystyki:

D.

Mam na imię Maja i jestem dwunastoletnią blondynką o długich włosach, przeważnie zaplatanych w warkoczyki. Chodzę do szóstej klasy szkoły podstawowej w Siemianowicach Śląskich, tam też mieszkam razem z mamą Leokadią, tatą Bogdanem i bratem Jaśkiem. Jestem bezpośrednia i szczerą, zawsze mówię każdemu, co myślę, oczywiście starając się, żeby nikogo nie obrażać.

Rodzaj charakterystyki:

Na podstawie powyższych fragmentów tekstu uzupełnij zdania.

Fragment (A): Zenek Wójcik był odważny i bohaterski, co potwierdza sytuacja, w której

Fragment (B): Santiago, mimo podeszłego wieku, miał

Fragment (C): Armia krzyżacka wyglądała okazale, ale i groźnie, o czym świadczą

Fragment (D): Maja jest dziewczynką (jaką?)

II. CHARAKTERYSTYKA INDYWIDUALNA

1. PLAN CHARAKTERYSTYKI POSTACI

Wstęp

1. Przedstawienie postaci (imię, nazwisko, wiek, wzrost, miejsce zamieszkania, rodzina, środowisko, szkoła, miejsce pracy, pochodzenie społeczne, np. szlachcic, arystokratka).

Rozwinięcie

1. Wygląd zewnętrzny (także sposób ubierania się, mówienia i poruszania się).
2. Usposobienie.
3. Cechy charakteru.
4. Cechy umysłowości.
5. Zainteresowania i uzdolnienia.
6. System wartości: wiara, poglądy na ludzi i świat, ideały, zasady moralne.
7. Uczuciowość – stosunek do innych ludzi, zwierząt, do świata przyrody.
8. Opinie innych osób o postaci.

Zakończenie

1. Własna opinia na temat postaci, ocena jej dokonań, postawy.

2. PRZEDSTAWIENIE POSTACI

Przy przedstawianiu postaci warto wykorzystać zdania:

- wybrałem dlatego, że niezwykle śmieszy mnie jego tchórzstwo, a także...
- Godnym wzorem do naśladowania i wspaniałym bohaterem jest dla mnie...